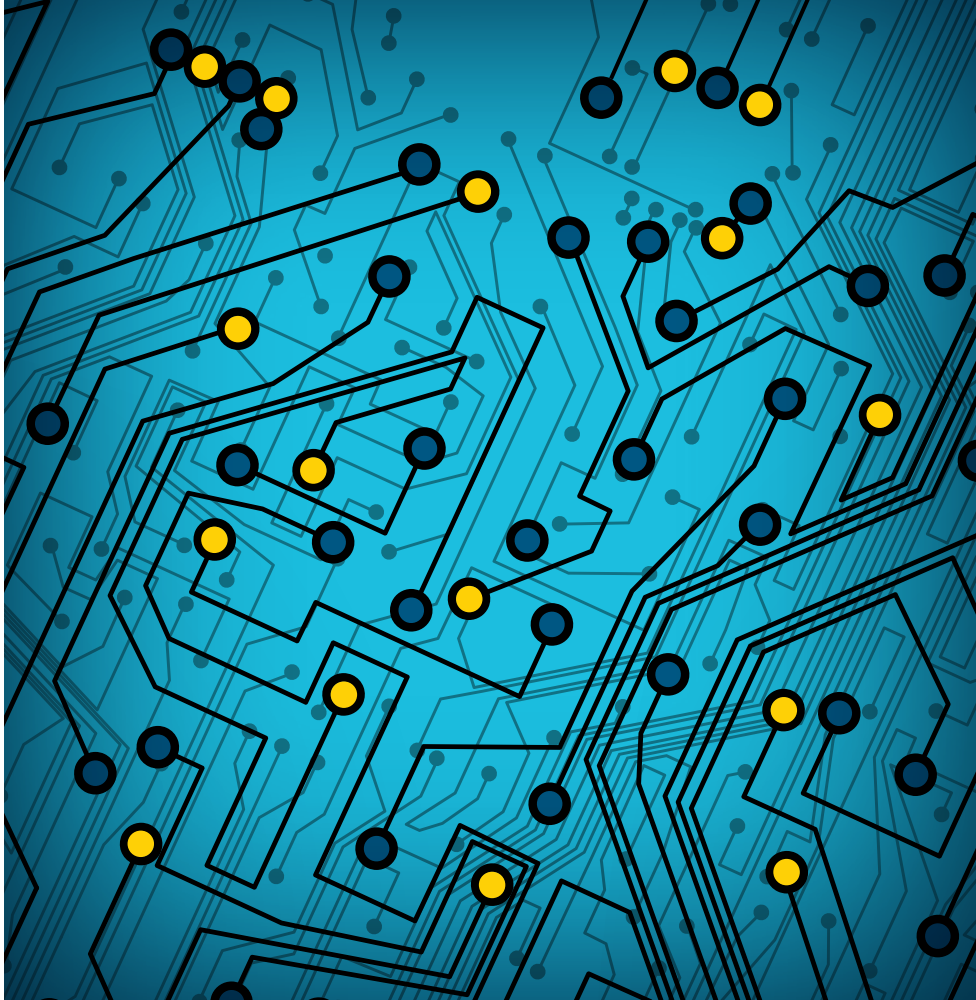

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Digitala läromedel: tillgång eller börda?

*En undersökning om lärarnas
syn på digitala läromedel*

Digitala läromedel: tillgång eller börda?

*En undersökning om lärarnas
syn på digitala läromedel*

Lärarnas Riksförbund, september 2016

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Slutsatser	4
Förslag	4
Undersökningen	6
Digitala läromedel används i liten utsträckning	6
Många saknar tillgång till digitala läromedel	7
Få lär sig genom fortbildning	8
Färdiga digitala läromedel används lite	8
Egen produktion av digitala läromedel stjäl tid	9
Digitala läromedel viktiga i undervisningen	11
Metodbeskrivning	12

Förord

Klassrummet blir alltmer digitaliserat vilket ställer stora krav på den undervisning som bedrivs. Att snart varje elev har tillgång till en egen dator innebär stora utmaningar för lärarna, vilka följaktligen är i behov av kontinuerlig fortbildning och kompetensutveckling. För att undervisningen ska kunna bedrivas på bästa sätt krävs en god tillgång till lämpliga digitala läromedel. Det är viktigt att läraren själv har möjlighet att bestämma vilka läromedel som behövs för att höja kunskapsresultaten hos eleverna.

Denna undersökning visar att lärarna lämnas vind för våg i sitt arbete med IT i skolan. Många av de tillfrågade lärarna uppger att de saknar tillgång till digitala läromedel och att skolans resurser för att köpa in nya läromedel inte är tillräckliga. Lite drygt var tionde lärare får huvudsakligen fortbildning om digitala läromedel av sin arbetsgivare. Det kan vi på Lärarnas Riksförbund inte acceptera.

Det är uppenbart att arbetsgivarna inte klarar sitt uppdrag vad gäller fortbildning och satsningen på digitala läromedel. Det finns en attityd att digitalt ska vara billigt, helst gratis och därmed prioriteras inte digitala läromedel i skolbudgetarna.

Vi kräver att huvudmännen tar sitt ansvar och satsar på fortbildning för lärarna i digitala läromedel. Ökade resurser krävs för att skolor i hela landet ska ha tillgång till professionellt framställda läromedel. Med digitala läromedel av hög kvalitet kan alla elever få tillgång till digitaliseringens många fördelar. Alla elever och lärare ska ha möjlighet att använda ett brett, varierat och utmanande utbud av digitala resurser. Först då kan vi nå målet om verklig digital likvärdighet i den svenska skolan.

Åsa Fahlén

Ordförande Lärarnas Riksförbund

Sammanfattning och slutsatser

I denna rapport presenteras resultatet av den enkätundersökning där knappt 700 lärare som är medlemmar av Lärarnas Riksförbund svarat på frågor om hur de ser på digitala läromedel och hur tillgången till och användningen av digitala läromedel ser ut på deras skola.

Många lärare vittnar idag om att de saknar tillgång till digitala läromedel och att skolans resurser för att köpa in nya läromedel inte är tillräckliga. Det finns tecken på en frustration över läromedelsituationen på många skolor och lärarna tvingas ofta producera egna digitala läromedel.

Slutsatser

- Nära hälften av lärarna saknar helt tillgång till digitala läromedel. Lika många anger att deras skola inte har tillräckligt med resurser att köpa in de digitala läromedel de behöver i undervisningen. Samtidigt anser över hälften av lärarna att digitala läromedel borde användas mer i skolan.
- Över hälften av lärarna producerar sina egna digitala läromedel. Tre fjärdedelar anser att den viktigaste anledningen är att de saknar färdiga digitala läromedel i sina ämnen. Många lärare har som näst viktigaste anledning angivit att deras skola inte har tillräckligt med resurser för att köpa in färdiga digitala läromedel.
- Hälften av lärarna uppger att de erhållit sin digitala kompetens genom ett eget intresse för digitala läromedel. Nästan en tredjedel tycker sig behöva mer digital kompetens. Och endast 14 procent anger att de lärt sig använda digitala läromedel genom fortbildning anordnad av arbetsgivaren.
- Anmärkningsvärt är att endast 1 av 10 lärare instämmer i hög grad i att de digitala läromedel de har tillgång till håller hög kvalitet, medan 3 av 10 lärare samtidigt tycker att de håller låg kvalitet. Det är ett underkännande av de läromedel som lärarna i stor utsträckning är hänvisade till i dag.
- Tre fjärdedelar av de lärare som tar fram egna läromedel säger också att tiden de lägger på egen produktion av digitala läromedel ökat under de senaste åren. Den genomsnittliga tiden en lärare varje månad lägger på att producera egna läromedel är ungefär 6,6 timmar. Det motsvarar knappt 80 timmar per år av varje lärares enskilda arbetstid, tid som istället hade kunnat läggas på undervisningen.

Förslag

- Samtliga lärare bör ha tillgång till fortbildning i digital läromedelsanvändning anordnad av arbetsgivaren. Att endast 14 procent av lärarna lärt sig om digitala läromedel genom kompetensutveckling på arbetsplatsen skickar en tydlig signal till huvudmännen. Mer fortbildning krävs för att ta tillvara de IT-satsningar som genomförts i skolan.
- Tillgången till färdiga digitala läromedel måste öka. Många saknar både tillgång till digitala läromedel och resurser för att köpa in nya läromedel. Detta kan vara en anledning till att det är så många som producerar egna digitala läromedel. Här har huvudmännen ett stort ansvar för att köpa in mer färdiga läromedel i syfte att avlasta lärarnas arbetsbörda. Lärare som producerar egna digitala läromedel ska givetvis ersättas för detta. Men även läromedelsförlagen har en utmaning framför sig för att höja kvaliteten ytterligare.

- Vi vet att framgångsrika lärare med goda ämneskunskaper och didaktisk kompetens kan skapa ett sammanhang och en röd tråd för eleverna. Här är tillgången till ett varierat och individanpassat utbud av läromedel och andra resurser avgörande för att alla lärare ska kunna ägna sig åt att undervisa och utveckla sin undervisning. Lärare ska inte tvingas göra sina egna läromedel och behöva uppfinna hjulet gång på gång.
- Utgångspunkten bör vara att det är den enskilde läraren som väljer läromedel utifrån ämne och undervisningens upplägg. De digitala redskapen är bara ytterligare ett verktyg i lärarnas palett. Men det är tydligt att de digitala läromedlen måste utgå mer från lärarnas egna behov.
- Satsningar på digitala läromedel måste ske parallellt med investeringar i bra datorer och surfplattor samt väl fungerande internetuppkoppling över hela landet. Utan de rätta verktygen blir det omöjligt att utnyttja det digitala materialets fulla potential.
- Samtliga skolhuvudmän bör utforma en tydlig strategi för skolans digitalisering där inköp av digitala läromedel, andra digitala resurser och kompetensutveckling ingår. Och där det avsätts tillräckliga resurser. Digitala läromedel är inte gratis – och kan inte vara gratis om de samtidigt ska vara av hög kvalitet.
- Den nationella IT-strategin som Skolverket föreslår måste finansieras och förverkligas. Det är bra att Skolverket ska ansvara för fortbildningen, men det är inte bra att ansvaret för genomförandet ska ligga på skolhuvudmannen. Här krävs statlig styrning, eller direkt riktat stöd.
- Färdiga digitala läromedel bör användas mer i skolan. Många lärare tycker att det är viktigt att ha tillgång till digitala läromedel för att möta elever med särskilda behov. Detta tyder på att en ökad användning av digitala läromedel i undervisningen kan bidra till en ökad likvärdighet i skolan, som ett sätt att skapa lika möjligheter att delta i undervisningen för elever med olika förutsättningar.
- En satsning på forskning kring skolans digitalisering och användning av digitala läromedel och lärarresurser måste komma till stånd. Det finns forskning i dag som syftar till att öka kvaliteten, men den måste få ett bredare genomslag.
- En nationell kartläggning av skolhuvudmännens satsning på digitalisering, inklusive teknik och digitala läromedel och resurser, bör göras för att möjliggöra en mer likvärdig skolgång.
- Ett nytt modernt huvudmannaskap med en statlig finansiering och reglering av skolan skulle bidra till att minska den digitala klyftan mellan skolor. För att ge alla elever tillgång till digitala läromedel av hög kvalitet och för att samtliga lärare ska känna sig bekväma med att använda digitala läromedel i sin undervisning bör framtidens skolbidrag ta hänsyn till de skilda förutsättningar som kräver olika stora satsningar mellan kommunerna.

Undersökningen

Denna rapport baseras på en enkätundersökning där 691 lärare som är medlemmar i Lärarnas Riksförbund och som ingår i förbundets lärarpanel svarat på frågor om hur de ser på läro- medelsresurserna och tillgången till och användningen av digitala läromedel. Syftet med rapporten är att visa på hur lärarna använder sig av digitala läromedel i sin undervisning och vilka fördelar och utmaningar som finns med denna typ av undervisningsform.

Digitala läromedel, eller digitala lärresurser som de också kan kallas, definieras här som multimodala och interaktiva läromedel som skiljer sig från traditionella läroböcker. Multimodala läromedel är sådana som ger en möjlighet att använda både text, bild och ljud samtidigt. Genom interaktiva lärresurser kan användaren interagera med innehållet och på så sätt påverka hur innehållet presenteras.

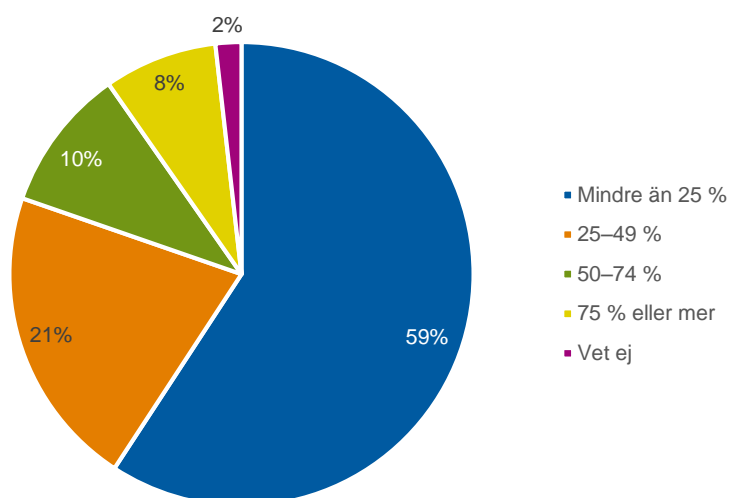
Att det satsas mycket resurser på läromedel är viktigt. Men dessa satsningar riskerar att få en försumbar effekt om de inte används på rätt sätt. Hur lärarna använder sig av de digitala läromedlen är därför kärnan i en effektiv resursanvändning och en god undervisning. Det är avgörande att lärarna känner sig bekväma och förtrogna med de digitala läromedlen så att elevernas lärande kan stärkas.

Lärarna som svarade på enkäten har i genomsnitt arbetat som lärare inom skolväsendet i 17 år. 67 procent arbetar inom grundskolan (F-9), 42 procent inom gymnasieskolan och 11 procent inom vuxenutbildningen¹. En övervägande majoritet av lärarna tillhör den offentliga sektorn (84 procent), medan en mindre andel (15 procent) tillhör den privata sektorn.

Digitala läromedel används i liten utsträckning

På frågan om i hur stor andel av undervisningen som lärarna använder digitala läromedel svarar 6 av 10 lärare att de använder digitala läromedel i mindre än 25 procent av deras undervisning. 2 av 10 lärare använder digitala läromedel i mer än hälften av undervisningen, och endast 8 procent av samtliga lärare använder sig av digitala läromedel i mer än 75 procent av sin undervisning.

Figur 1: I hur stor andel av din undervisning använder du digitala läromedel?

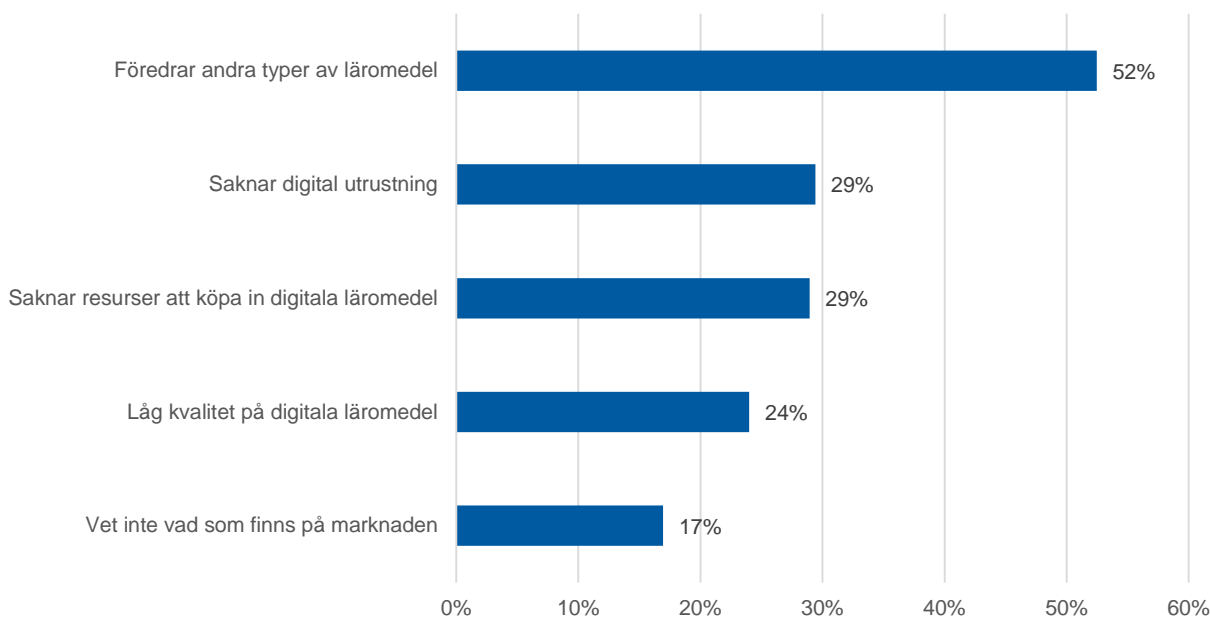
¹ Flera alternativ möjliga

Majoriteten av lärarna använder alltså inte digitala läromedel i undervisningen i särskilt hög utsträckning. De lärare som svarade att de använde digitala läromedel i mindre än 25 procent av deras undervisning fick i sin tur svara på skälen till detta. Av dessa uppger hälften att de föredrar andra typer av läromedel, som exempelvis läromedel i tryckt form, vilket alltså är den vanligaste orsaken till att man sällan använder digitala läromedel.

Som andra skäl uppger 3 av 10 lärare att de saknar digital utrustning på sin skola, och lika många upplever att deras skola inte har tillräckligt med resurser för att köpa in de digitala läromedel de behöver i sin undervisning. En fjärdedel av dessa lärare uppger att en orsak till att de inte använder digitala läromedel i högre utsträckning är att de digitala läromedel de har tillgång till inte håller tillräckligt hög kvalitet. 17 procent av lärarna känner inte till vilka digitala läromedel som finns på marknaden.

Figur 2: Varför använder du inte digitala läromedel i högre utsträckning?

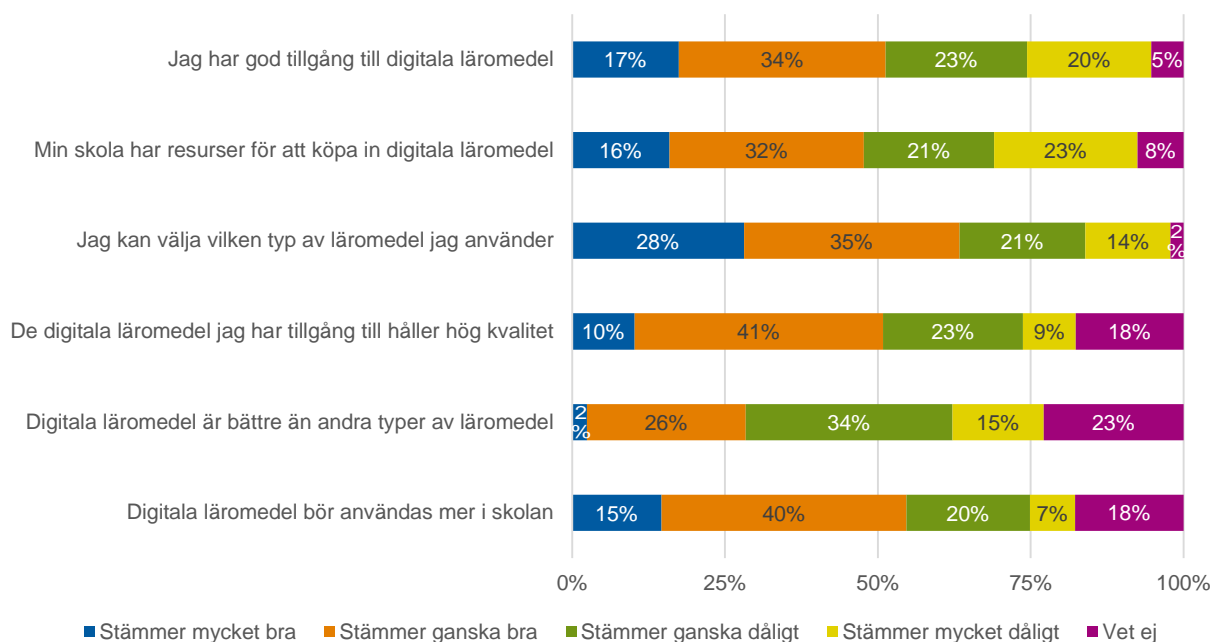

Många saknar tillgång till digitala läromedel

För att undersöka hur lärarna ser på olika aspekter av de digitala läromedlens roll i undervisningen och i skolan formulerade vi ett antal påståenden som lärarna kunde markera hur väl de instämde i. Ungefär hälften av lärarna anger att de har god tillgång till de digitala läromedel de behöver. Samtidigt saknar dock många lärare tillgång till digitala läromedel. Nästan hälften av lärarna tycker inte att deras skola har tillräckligt med resurser att köpa in de digitala läromedel de behöver. Det är däremot många som anger att de själva har möjlighet att välja om de ska använda tryckta eller digitala läromedel i sin undervisning. Eftersom digitala och tryckta läromedel ofta kan komplettera varandra på ett bra sätt är det viktigt att lärarna har en frihet att själva välja när de ska använda vad och hur de ska göra det.

Endast 1 av 10 lärare instämmer i hög grad i att de digitala läromedel de har tillgång till håller hög kvalitet, medan 3 av 10 lärare samtidigt tycker att de håller låg kvalitet. I jämförelse med andra typer av läromedel, som exempelvis tryckta sådana, är många skeptiska till digitala läromedel och endast 2 procent instämmer helt i att digitala läromedel är bättre än andra. Samtidigt är det många som tycker att de digitala läromedlen borde användas mer i skolan. Detta tyder på att lärarna i huvudsak är positiva till digitala läromedel, men att de som finns tillgängliga på deras skola i dagsläget inte håller tillräckligt hög kvalitet.

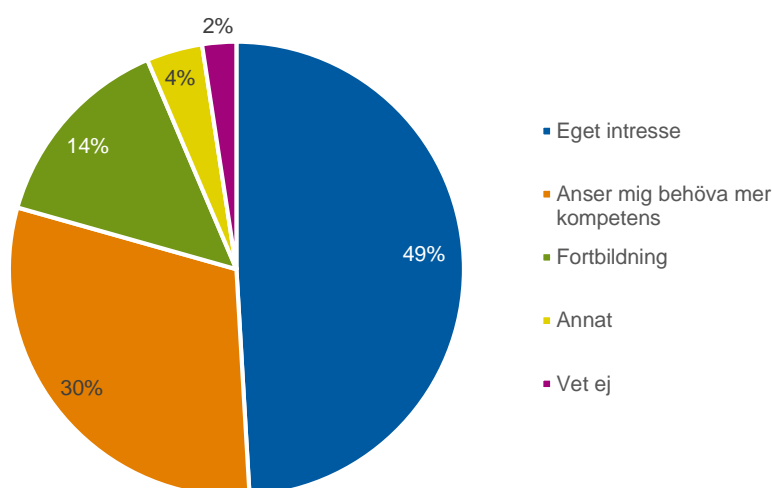
Figur 3: Uppfattningar om digitala läromedel. Markera hur väl du instämmer i följande påståenden:

Få lär sig genom fortbildning

Vi har också frågat lärarna om hur de har utvecklat sin kompetens i att använda digitala läromedel i undervisningen. Ungefär hälften av lärarna uppger att de erhållit sin kompetens genom ett eget intresse för digitala läromedel. En tredjedel tycker sig behöva mer kompetens inom detta, och endast 14 procent anger att de lärt sig använda digitala läromedel genom fortbildning anordnad av arbetsgivaren. De som valt alternativet "Annat" har bland annat utvecklat sin kompetens genom kollegialt utbyte.

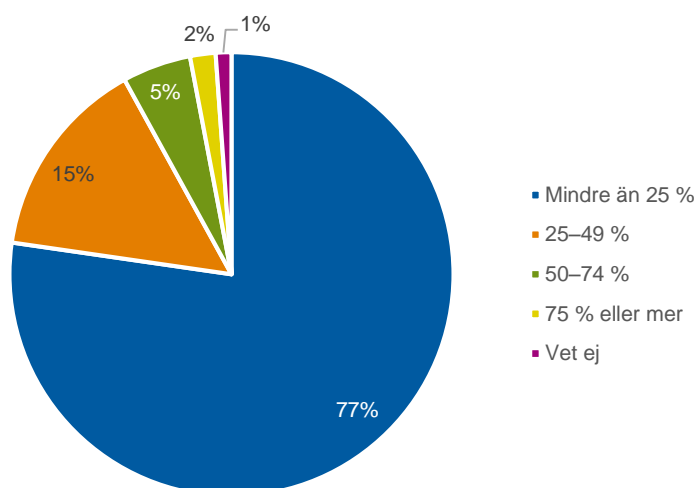
Figur 4: Hur har du huvudsakligen utvecklat din kompetens i digitala läromedel?

Färdiga digitala läromedel används lite

Lärarna kan använda sig av antingen färdiga eller egenproducerade digitala läromedel i undervisningen. En övervägande majoritet, tre fjärdedelar, använder färdiga digitala läromedel (till exempel från förlag) i mindre än en fjärdedel av sin undervisning. Det är ytterst få som använder dessa läromedel i merparten av undervisningen.

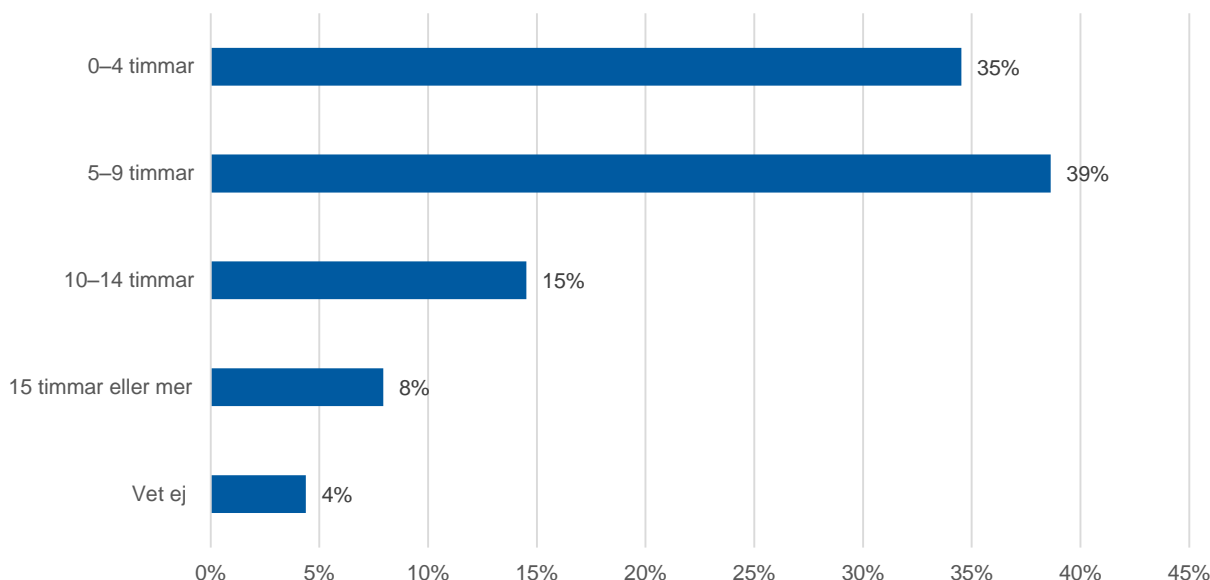
Figur 5: I hur stor andel av din undervisning använder du färdiga digitala läromedel?

Egen produktion av digitala läromedel stjäl tid

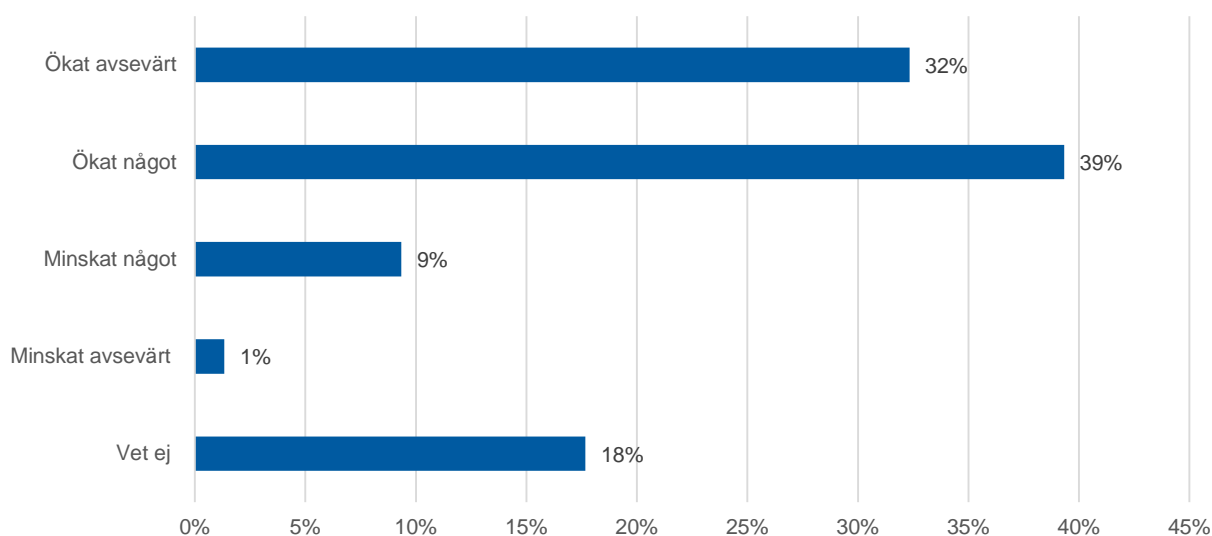
Vi ställde också frågan om lärarna producerar egna digitala läromedel för sin undervisning. 52 procent av lärarna uppgav att de producerar egna digitala läromedel. De som använder sig av egenproducerade digitala läromedel fick i sin tur svara på ett antal frågor om detta, bland annat om hur mycket tid de uppskattar att de varje månad lägger på att producera egna digitala läromedel. Den genomsnittliga tiden en lärare varje månad lägger på att producera egna läromedel är ungefär 6,6 timmar. Det motsvarar knappt 80 timmar per år av varje lärares enskilda arbetstid, tid som istället hade kunnat läggas på undervisning.

Figur 6: Hur mycket tid lägger du varje månad på att producera egna digitala läromedel?

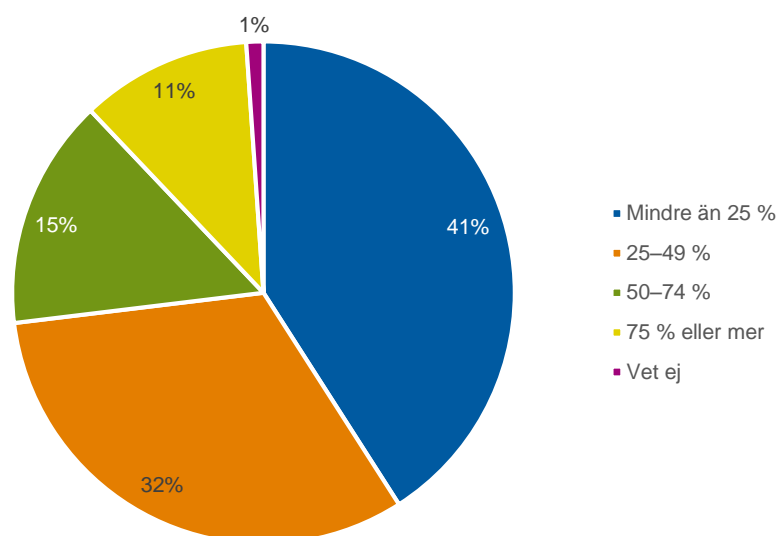
Samma lärare fick också svara på frågan om hur de upplever att tiden de lägger på att producera egna digitala läromedel har förändrats under de tre senaste åren. Tiden lärarna lägger på egen produktion av digitala läromedel har i huvudsak ökat under de senaste åren, då 7 av 10 lärare angett något av dessa alternativ. Endast 1 av 10 lärare upplever att tiden de avsätter för att producera egna digitala läromedel har minskat.

Figur 7: Hur har tiden du lägger på att producera egna digitala läromedel förändrats?

Dessa lärare har också fått svara på frågan om i hur stor andel av sin undervisning de använder digitala läromedel som de själva har producerat. Jämfört med färdiga digitala läromedel används de egenproducerade i högre utsträckning.² Tre fjärdedelar av de lärare som producerar egna digitala läromedel använder dessa i mindre än 50 procent av sin undervisning.

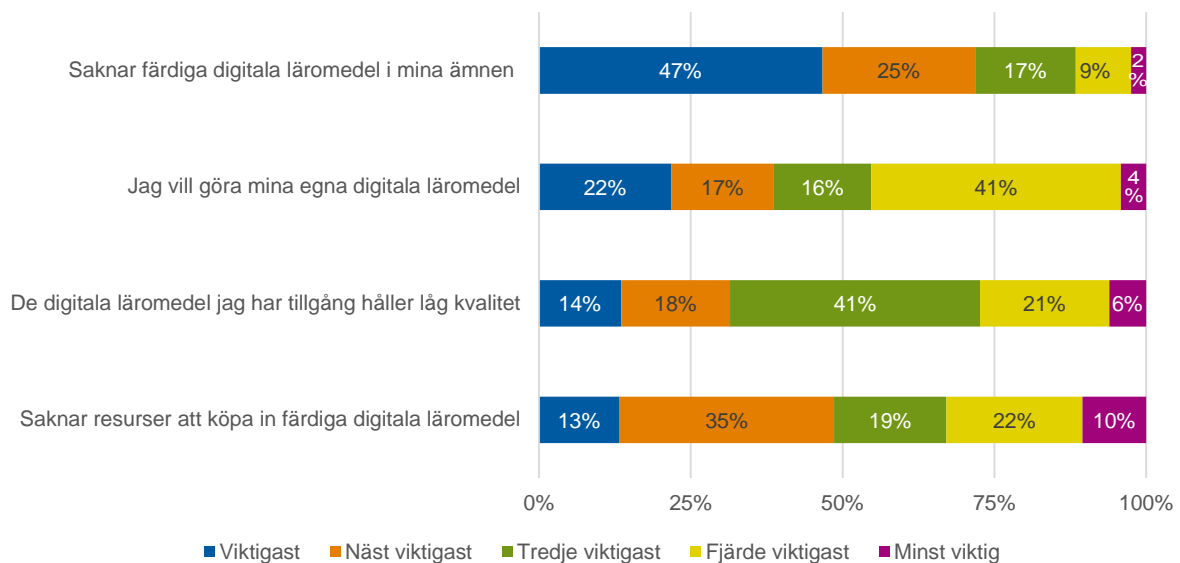
Figur 8: I hur stor andel av undervisningen använder du egenproducerade digitala läromedel?

De lärare som producerar egna digitala läromedel ombads också rangordna de viktigaste anledningarna till att de gör detta. Den viktigaste anledningen, som alltså blev högst rangordnad, är att lärarna saknar färdiga digitala läromedel i sina ämnen. En viktig anledning är också att lärarna helt enkelt föredrar att göra sina egna digitala läromedel. Många har angivit som näst viktigaste anledning att deras skola inte har tillräckligt med resurser att köpa in färdiga digitala läromedel.

² Här är det dock viktigt att poängtera att samtliga lärare svarade på frågan om färdiga digitala läromedel, medan endast de lärare som producerar egna digitala läromedel fick svara på denna fråga, vilket innebär att en rak jämförelse blir något missvisande.

Figur 9: De viktigaste anledningarna till egen produktion av digitala läromedel

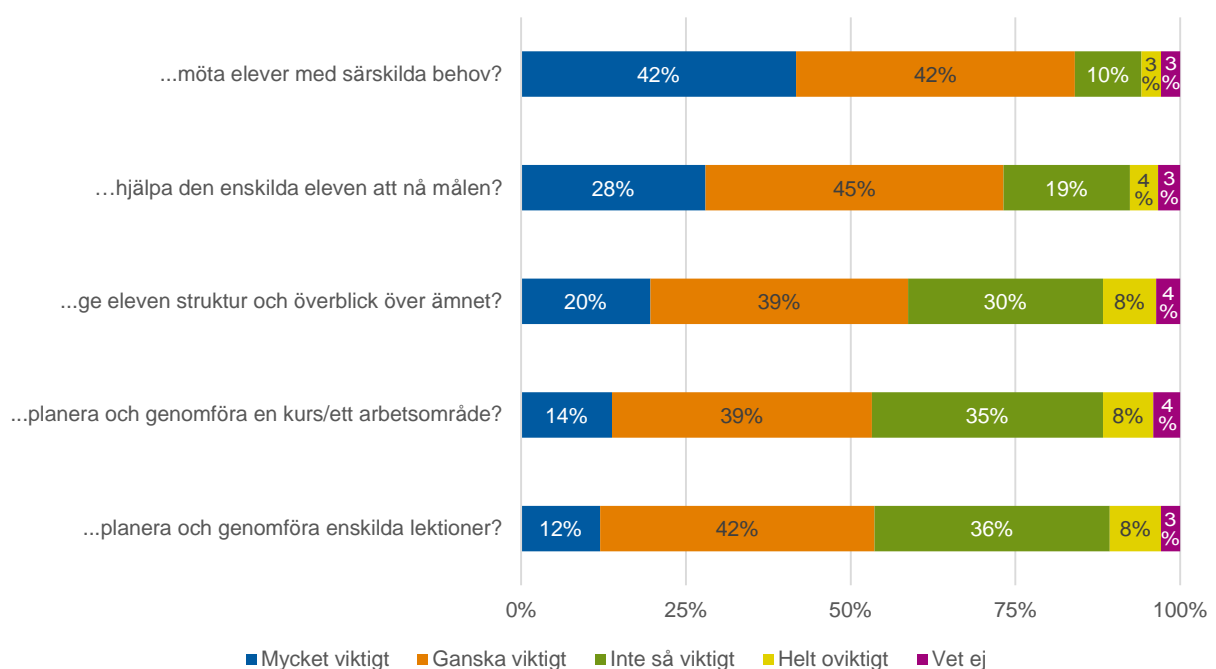

Digitala läromedel viktiga i undervisningen

Slutligen frågade vi lärarna hur viktigt de anser att det är att ha tillgång till digitala läromedel för att lyckas väl med olika aspekter av undervisningen. Mer än 8 av 10 lärare tycker att det är viktigt att ha tillgång till digitala läromedel för att möta elever med särskilda behov. Detta tyder på att en ökad användning av digitala läromedel i undervisningen kan bidra till en ökad likvärdighet i skolan, som ett sätt att skapa lika möjligheter att delta i undervisningen för elever med olika förutsättningar.

7 av 10 lärare tycker digitala läromedel är viktiga för att ge varje elev tillgång till innehåll och övningar som hjälper eleven att nå kunskapskraven, medan 6 av 10 tycker att de är viktiga för att ge eleven struktur och överblick över ett ämne eller en kurs. De digitala läromedlen verkar inte vara lika viktiga för att planera och genomföra enskilda kurser eller lektioner.

Figur 10: Hur viktigt anser du att det är att ha tillgång till färdiga digitala läromedel för att...

Metodbeskrivning

Enkäten skickades ut till 2 000 medlemmar i Lärarnas Riksförbund som anmält sig till förbundets lärarpanel. I urvalet ingår lärare i grundskolan, gymnasieskolan och vuxenutbildning samt studie- och yrkesvägledare. 38 procent (745 lärare) påbörjade enkäten och 35 procent (691 lärare) fullföljde den. En orsak till att avbryta enkäten kan vara att man upplever att frågorna inte passar överens med den typ av anställning man har, till exempel om man är studie- och yrkesvägledare. 58 medlemmar gick inte att nå på grund av gamla eller felaktiga e-postadresser.

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbund är det akademiska förbundet som enbart organiserar behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Med snart 90 000 medlemmar är vi ett av de största förbunden inom Saco.